

ارزش‌یابی

آموزش و پرورش در جهان

قیمت آن توجه می‌کنیم. پزشکان نیز برای تشخیص بیماری از سنجش‌های گوناگون استفاده می‌کنند؛ پیشینهٔ بیمار، نتایج آزمایشات، و گفت‌وگو با بیمار دربارهٔ این که چه احساسی یا دردی دارد. سؤال این است که چرا سیاست‌گذاران آموزشی، گاهی اوقات ترجیح می‌دهند تصمیمات بسیار مهم را فقط براساس یک شاخص (یک نوع اندازه‌گیری) بگیرند؟^۱

استاندارد شمارهٔ ۷-۱۳ انجمن تحقیقات آموزشی انجمن روان‌شناسی و شورای ملی اندازه‌گیری در آموزش آمریکا، سال ۱۹۹۹ تأکید می‌کند: «در شرایط آموزشی، اتخاذ تصمیم یا توصیف شخصیتی که بر زندگی دانش‌آموز تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد، نباید فقط براساس یک نمرهٔ آزمون انجام شود. اطلاعات مربوط دیگر، در صورتی که اعتبار کلی تصمیم را افزایش دهد، باید در نظر گرفته شود.»

نظری به نظام ارزش‌یابی ایران نشان می‌دهد، تصمیم‌گیری‌های مهم از جمله تعیین پایهٔ تحصیلی یا ادامهٔ تحصیل در پایهٔ بعدی دانش‌آموزان، به نمرات آزمونی وابسته است که یک بار در پایان ترم یا سال تحصیلی برگزار می‌شود. در بهترین حالت، از نمرهٔ چندین آزمون که دانش‌آموز در طول سال گرفته و به عنوان نمرهٔ ارزیابی مستمر ثبت شده است، برای قضاوت دربارهٔ عملکرد تحصیلی او استفاده می‌شود. اما آیا واقعاً یک نمره، تصویر کاملی از توانایی دانش‌آموز در یک موضوع درسی را ارائه می‌دهد؟

می‌دانیم که بسیاری از دانش‌آموزان فقط شب امتحان را لازم دارند تا نمرهٔ قبولی بگیرند. پس فرایند یاددهی - یادگیری در طول سال به چه کاری می‌آید؟ آیا نمی‌توان از ابزار متفاوتی برای ارزیابی محتوای درسی استفاده کرد. مثلاً برای درس ادبیات، می‌توان بخشی از محتوا را به شکل سؤال‌های چندگزینه‌ای، بخشی دیگر را با نوشتن چند پاراگراف دربارهٔ یک شاعر یا نویسنده و بعد بخشی را با گفت‌وشنود با دانش‌آموز دربارهٔ موضوع مورد نظر ارزیابی کرد. این روش‌ها را می‌توان در دروس دیگر

کلیدواژه‌ها: ارزش‌یابی، خودارزیابی، یادگیری.

اشاره

بین ما معلمان، دو نگاه متفاوت به ارزش‌یابی تحصیلی کلاسی وجود دارد که عبارت‌اند از:

- ارزش‌یابی از نتایج یادگیری دانش‌آموزان
  - ارزش‌یابی برای بهبود یادگیری دانش‌آموزان
- در نگاه نخست، ارزش‌یابی آخرین حلقهٔ فعالیت معلم تلقی می‌شود. اما در نگاه دوم، در هر لحظه که یادگیری رخ می‌دهد، ارزش‌یابی حضور دارد. تجربه‌های جدید نشان داده‌اند که آزمون‌سازی توسط خود دانش‌آموزان، پیشرفت درسی بهتر و بیشتری را به دنبال خواهد داشت. در نوشتهٔ زیر، با مراحل اجرای این روش آشنا می‌شویم.

وقتی آزمون‌دهنده‌ها (آزمودنی‌ها) خودشان آزمون‌ساز می‌شوند.

«ما تصمیم‌های مهم زندگی‌مان را براساس یک نوع ارزیابی واحد نمی‌گیریم. مثلاً اگر بخواهیم خانه‌ای بخریم، به مکان جغرافیایی، قدمت، ویژگی‌های خاص، معماری و همین‌طور

از آزمون‌های طراحی‌شده توسط دانش‌آموزان استفاده می‌کنند، نخواهند کل آزمون را براساس سؤال‌های دانش‌آموزان طرح کنند. در این صورت بهتر است بار اول، ۵۰ درصد آزمون از سؤال‌های دانش‌آموزان تشکیل شود.

● **گام هشتم:** آزمون اجرا می‌شود. طرح سؤال باعث می‌شود که دانش‌آموزان محتوا را بارها به طور فردی و گروهی مرور کنند. با این کار، فرصت مناسبی فراهم می‌شود که دانش‌آموزان برای هم نقش معلم را ایفا کنند و به هم کمک کنند تا بر محتوای درسی مسلط شوند. آن‌ها این کار را جدی می‌گیرند، چون مطمئن هستند که باید در این آزمون شرکت کنند. بعضی معلمان ممکن است از این موضوع نگران باشند که دانش‌آموزان به طور عمدی سؤال‌های آسان طرح کنند، ولی تجربه این معلم عکس آن بوده است. سؤال‌هایی که دانش‌آموزان طرح کرده‌اند، همواره از سؤال‌های طرح‌شده توسط معلم سخت‌تر بوده است. تنها مشکل این روش، وقت‌گیر بودن آن است. این معلم پیشنهاد می‌کند، این روش را حداقل یک بار در ترم انجام دهیم، چون منافع آن برای یادگیری دانش‌آموزان، به مراتب ارزشمندتر از وقتی است که برای اجرای این روش از دست می‌دهیم.

پی‌نوشت

1. Brookhart S. M. (2009). *The Many Meanings of "Multiple Measures"*, in *Educational Leadership*, Vol. 67, No.3, November 2009, www.ASCD.org
2. Smith Kari (2009). *From Test Takers to Test Makers*, in *Educational Leadership*, Vol. 67, No.3, November 2009, Ps. (26- 30), www.ASCD.org

طرح سؤال توسط دانش‌آموزان به روشی نظام‌مند، بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد

سؤال‌هایی که دانش‌آموزان طرح کرده‌اند، همواره از سؤال‌های طرح‌شده توسط معلم سخت‌تر بوده است

نیز تعمیم داد. روش معمول این است که معلمان سؤال طرح کنند و دانش‌آموزان پاسخ دهند. ولی تجربه یک معلم آمریکایی نشان می‌دهد، طرح سؤال توسط دانش‌آموزان به روشی نظام‌مند، بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد. او به این باور رسیده است که آزمون‌های سنتی، نیازهای دانش‌آموزان را برآورده نمی‌کند و عقیده دارد که آزمون‌سازی توسط دانش‌آموزان، برای مرور درس و از بین بردن اضطراب امتحان بسیار مفید است. از این روش می‌توان در دروس متفاوت استفاده کرد. مراحل پیشنهادی او برای اجرای این روش عبارت‌اند از:

● **گام اول:** دانش‌آموزان مطالب و مواد آموزشی بخش مربوطه را مرور و نکات مهم را یادداشت می‌کنند. اولین مرور را دانش‌آموزان در خانه و قبل از کلاس انجام می‌دهند.

● **گام دوم:** معلم در کلاس از دانش‌آموزان می‌خواهد، فهرستی از نکات مهم را به شکل بارش فکری بیان کنند. این فهرست کمک می‌کند همه دانش‌آموزان نکات مهم را مرور کنند. هم‌چنین آشکار می‌کند که آن‌ها چه نکاتی را مهم می‌دانند. بعضی دانش‌آموزان ممکن است نکات دانشی را مطرح کنند و بعضی دیگر نکات مفهومی را. گاهی ممکن است نکاتی که دانش‌آموزان فهرست می‌کنند، با نکاتی که معلم در ذهن دارد، متفاوت باشد. این بهترین فرصت است تا معلم به شکل بهتری تأکید کند که دانش‌آموزان چه نکاتی را باید یاد بگیرند.

● **گام سوم:** معلم در کلاس بحث می‌کند که این نکات به چه طریقی ارائه شده‌اند: از راه آزمایش، نمایش فیلم، توضیح معلم، بخشی از کتاب درسی، گردش علمی یا جست‌وجو در اینترنت. این گام به دانش‌آموزان یادآوری می‌کند که ممکن است نکات مهم درس به شکل‌های متفاوتی ارائه شده باشند.

● **گام چهارم:** معلم اصول مقدماتی تهیه آزمون را به طور خلاصه برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهد. هم‌چنین توضیح می‌دهد که چگونه سؤال‌های باز و بسته، گونه‌های متفاوتی از دانش را می‌آزمایند. بعد هم تأکید می‌کند که دستورالعمل‌ها و متن سؤال‌ها باید روشن باشند.

● **گام پنجم:** کلاس به گروه‌های پنج نفری تقسیم می‌شود. هر گروه با در نظر داشتن راهنمایی‌های گام قبلی، تقریباً هشت سؤال طرح می‌کند. ایده‌آل این است که دانش‌آموزان مخلوطی از سؤال‌های چندگزینه‌ای و تشریحی تهیه کنند. البته نوع سؤال‌های دانش‌آموزان به آزمون‌هایی شبیه است که قبلاً دیده‌اند.

● **گام ششم:** هر گروه محصول نهایی‌اش را به کلاس ارائه می‌دهد. هرگاه دانش‌آموزان گروه‌های دیگر، درباره سؤال‌های یک گروه، سؤالی داشته باشند، اعضای گروه مربوطه پاسخ می‌دهند. در صورتی که گروه طرح‌کننده سؤال نتواند بعضی از ابهامات را برطرف کند، معلم ملاحظه می‌کند و در صورت لزوم بعضی مفاهیم را آموزش می‌دهد.

● **گام هفتم:** معلم تمام سؤال‌های طراحی‌شده دانش‌آموزان را جمع می‌کند تا آزمون نهایی را بسازد. معلم می‌کوشد از سؤال‌های همه گروه‌ها استفاده کند. ممکن است معلمانی که برای اولین بار

